

Majewski, Piotr

Wystawa "Od Lutra po Bauhaus. Sztuka i skarby kultury z muzeów niemieckich" : 30 października 2007 - 13 stycznia 2008

Kronika Zamkowa 1-2 (55-56), 221-225

2008

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Piotr Majewski

**WYSTAWA OD LUTRA PO BAUHAUS. SZTUKA I SKARBY KULTURY
Z MUZEÓW NIEMIECKICH
30 października 2007 - 13 stycznia 2008**

Zamek Królewski w Warszawie, obiekt ze wszech miar znaczący dla polsko-niemieckich relacji w minionych stuleciach, stał się trzecim i ostatnim miejscem prezentacji wystawy *Od Lutra po Bauhaus*, pokazywanej po raz pierwszy dwa lata temu (30 września 2005 - 8 stycznia 2006) w Kunst- und Ausstellungshalle w Bonn pt. *Skarby narodowe z Niemiec*. Po raz drugi wystawa ta prezentowana była w Węgierskiej Galerii Narodowej w Budapeszcie jesienią 2007 r. Jej zasadniczym celem była prezentacja kilkusetletniego dorobku kulturalnego obecnych

wschodnich landów Niemiec wszystkim obywatelom zjednoczonego przed piętnastu laty państwa niemieckiego, zarazem jednak - upowszechnienie wiedzy o randze tego dziedzictwa na forum ogólnoeuropejskim.

Pomysł ten połączył ponad 20 wschodnioniemieckich instytucji kulturalnych, działających pod nazwą Konferencji Narodowych Instytucji Kultury (KNK). W projekcie uczestniczyły także na zasadach autonomicznych Fundacja Schloss Friedenstein Gotha oraz Fundacja Pruskiego Dziedzictwa Kultury wraz z wcho-

dzącymi w jej skład Państwowymi Muzeami Berlińskimi i Państwową Biblioteką w Berlinie. Z wymienionymi instytucjami Zamek Królewski niejednokrotnie owocnie współpracował w ramach międzynarodowych przedsięwzięć wystawienniczych. Wspomnieć wypada zwłaszcza wystawę *Pod jedną koroną. Kultura i sztuka w czasach uniipolsko-saskiej* czy ekspozycję *Solidarność 1830. Niemcy i Polacy po Powstaniu Listopadowym*.

Autorzy koncepcji wystawy wytypowali do prezentacji we wnętrzach Zamku Królewskiego znaczące prace słynnych artystów różnych epok i stylów (łącznie około 300 eksponatów) w celu zaprezentowania nagromadzonego przez stulecia kulturalnego bogactwa terenów rozciągających się od Meklemburgii-Pomorza Przedniego na północy aż po Turyngię na południu. Reprezentowani byli nie tylko wielcy malarze, jak Lucas Cranach Starszy, Baltazar Permoser, Caspar David Friedrich, Ludwig Richter czy Max Liebermann, lecz także wybitni poeci i myśliciele, jak Johann Wolfgang Goethe i Fryderyk Schiller, znakomici kompozytorzy, jak Jan Sebastian Bach i Józef Fryderyk Händel (ich muzyka była elementem urozmaicającym pokaz dzieł sztuki w zamkowych wnętrzach), czy architekci i twórcy zachwycających do dziś zespołów pałacowo-parkowych w Sanssouci, Wörlitz, Muskau czy Branitz.

Wystawa była szczególną formą wędrówki przez kilkaset lat niemieckiej przeszłości. Przełomy historyczne, szczególnie luterkańska reformacja początku XVI w., a zwłaszcza wyniszczające działania wojenne, w które obfitowały dzieje rozdzielonych państw niemieckich, miały zasadniczy wpływ na formy tworzenia i gromadzenia dzieł sztuki. Okres od czasów Marcina Lutra do epoki Bauhausu prezentowany był jako historia burzliwych przemian. Wystawa pokazała, także poprzez swój układ kompozycyjny, dzieje najważniejszych kolekcji, odzwierciedlających w swych formach i zbiorach owe dziejowe przemiany. Znakomitymi przykładami okazały się np. książęce

kunstkamery XVI i XVII w., barokowe zbiory drezdeńskie, fryderycjańskie rokoko w Poczdamie, sztuka przełomu baroku i oświecenia w Schwerinie, przykłady niemieckiego klasycyzmu w weimarskim Musenhof Goethego i Schillera czy zbiory biblioteczne Anny Amalii, które, obok parków krajobrazowych w Dessau-Wörlitz, Muskau i Branitz, wpływały także na kształt niemieckiego i europejskiego oświecenia. Śledząc w wystawowych wnętrzach rozwój niemieckiego kolekcjonerstwa, tak znacząco determinowany wielkimi prądami ideowymi, nie sposób było dostrzec epoki romantyzmu, obejmującego ideę narodu - w tym wypadku niemieckiego - jako kulturową jedność, nabierającą szczególnego znaczenia w kontekście politycznego rozbitcia państw niemieckich. To właśnie twórcy, głównie poprzez malarstwo i poezję, przekazywali zjednoczeniowe i wolnościowe treści w formach właściwych dziełom sztuki. Pamięć o wspólnej, przede wszystkim kulturalnej przeszłości wyzwoliła wówczas niespotykany, nawet w pozabawionej suwerennej państwowości Polsce, kult pomników i miejsc pamięci.

Prezentowana w Zamku Królewskim wystawa, kreśląc ścieżki historycznego rozwoju, przypominała więzi teoretyczne, filozoficzne i estetyczne, przebiegające od Lutra do Goethego, od protestanckiego etosu do narodotwórczego romantyzmu, od „cudownych” twórców natury z kunstkamer do naukowych zbiorów ze specjalistycznych muzeów XIX w., od sztuki odległych i egzotycznych kultur ze zbiorów muzeów etnograficznych do ekspresjonizmu; opowiedziała wreszcie historię kolekcjonerstwa, poczynając od jego form pierwotnych, a na nowoczesnych instytucjach muzealnych kończąc.

W wyborze eksponatów starano się także nawiązywać do historycznych związków łączących Rzeczpospolitą i państwa niemieckie: zaprezentowano malarstwo Louisa de Silvestre i Bernarda Bellotta, których więzi z Zamkiem Królewskim nie trzeba podkreślać, a także przykłady

2. Johann Georg Hintz, *Szafa ze zbiorami kunstkamery*, ok. 1666 r., olej, płótno, wł. i fot. Stiftung Preussische Schlösser und Gärten Berlin-Brandenburg

mniej oczywiste, jak np. portret wykonany w 1925 r. przez Christiana Schada w stylu Neue Sachlichkeit, przedstawiający papieża Piusa XI, wcześniej, jako kardynał Achilles Ratti, nuncjusza apostołskiego w Polsce w czasie najazdu bolszewickiego w 1920 r.

Jako punkt finalny wystawy świadomie wybrano moment likwidacji instytucji awangardowego Bauhausu przez nazistów. Refleksja wieńcząca wystawę sprowadzała się bowiem do pytania, co ocalało z tak znaczącego dziedzictwa kulturowego - zwłaszcza po doświadczeniach minionego stulecia, po zbrodniach obu totalitaryzmów i związanej z nimi destrukcji substancji kulturalnej - a także: co łączyło i nadal łączy tę spuściznę z jej odpowiednikami w regionach i państwach sąsiedzkich?

Doświadczenia minionego stulecia w polsko-niemieckiej historii nie są przede wszystkim wspomnieniem pokojowego przenikania kultur. Narodzony na ziemi niemieckiej nazizm, po przekreśleniu wolności politycznych i twórczych w samych Niemczech, niemal unicestwił wielowiekową żydowską kulturę w Niemczech i większej części Europy, wznicił wojnę, skutkującą zniszczeniem wielu dóbr kultury - także niemieckiej. Fakt prezentacji tej wystawy w zamkowych wnętrzach nabrał szczególnego wymiaru w skomplikowanym procesie polsko-niemieckiego pojednania, którego podstawą winno być respektowanie historycznych

doświadczeń i unikanie ich deformacji. W tym kontekście wydarzeniem szczególnie znaczącym było objęcie patronatu nad wystawą przez Prezydentów Polski i Niemiec.

Wystawę, której towarzyszyły naukowy katalog, film poświęcony najbardziej znaczącym założeniom parkowym doby oświecenia, multimedialna prezentacja instytucji muzealnych uczestniczących w przygotowaniu wystawy oraz rozbudowany program działań edukacyjnych i promocyjnych, odwiedziło ponad 30 tysięcy zwiedzających. Ekspozycja w Zamku Królewskim stała się tym samym znaczącym wydarzeniem kulturalnym sezonu 2007/2008 oraz - zaproszeniem do odwiedzenia bogatych kolekcji obszarów wschodnich Niemiec, ciągle jeszcze kojarzonych stereotypowo z niesławnej pamięci dziejami Niemieckiej Republiki Demokratycznej.

Kuratorem merytorycznym wystawy ze strony KNK był Roland Enke, kierowniczką projektu - Bettina Probst; ze strony Zamku Królewskiego kuratorami wystawy byli Anna Kuśmidrowicz-Król i dr Piotr Majewski, kierownikiem organizacyjnym Anna Małecka. W przygotowaniu wystawy uczestniczyli przedstawiciele wszystkich działów Zamku Królewskiego. Autorką projektu plastycznego wystawy była Agnieszka Putowska-Tomaszewska, zaś autorką projektu oświetlenia - Żaneta Govenlock.